

APARTHEID DÖNEMİNDE GÜNEY AFRIKA VE ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ İLİŞKİLERİ

İskender GÜMÜŞ

iskender.gumus@klu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-1428-0512

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi

Received: 09.06. 2020

Kabul Tarihi

Accepted: 28.06.2020

SOUTH AFRICA AND INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION RELATIONS IN THE APARTHEID PERIOD

ÖZ

Güney Afrika'da 1948 yılında Ulusal Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte Apartheid adı verilen ayrımcılık politikaları uygulanmaya başlamıştır. Apartheid politikaları her ne kadar 1948 yılından itibaren kurumsallaşmaya başlasa da tarihsel kökenlerini Güney Afrika'nın sömürgecilik tarihiyle ilişkilendirmek mümkündür. 17. yüzyılda önce Hollanda ve ardından İngiltere'nin sömürge politikalarına maruz kalan Güney Afrika'da, elmas ve altın madenlerinin keşfiyle birlikte ayrımcılık politikaları sertleşmeye başlamıştır. Bu çalışma, Apartheid rejiminin kurumsallaştığı dönem olan 1948-1994 yılları arasında Güney Afrika ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ilişkileri tarihsel perspektifte incelemeyi amaçlamaktadır. Güney Afrika'nın 1964 yılında örgütten ayrılmasıyla farklı bir boyut kazanan ilişkiler, ILO'nun Apartheid sürecindeki rolünü ortaya koyması açısından önemlidir. Apartheid sürecinin başlangıcında ILO'nun daha yumuşak bir politikaya sahip olduğu, ancak 1960'larda Afrika'da bağımsızlığını kazanan devletlerin örgütte etkilerini artırmalarıyla birlikte sert politikalara dönüş yaptığı ileri sürülmektedir. **Anahtar Kelimeler:** Apartheid, Güney Afrika, Uluslararası Çalışma Örgütü, Emek tarihi

ABSTRACT

Discrimination policies called Apartheid had started to be implemented after the National Party came to power in South Africa in 1948. Although Apartheid policies have begun to institutionalize since 1948, it is possible to relate their historical origins to the colonial history of South Africa. Discrimination policies started to become hard with the discovery of diamond and gold mines in South Africa, which was exposed to the colonial policies of the Netherlands and then England in the 17th century. This study aims to examine the relations between South Africa and International Labour Organization (ILO) in the historical perspective between 1948-1994, which period the Apartheid regime was institutionalized. Relations that gained a different dimension with the separation of South Africa from the organization in 1964 are important in terms of revealing the role of ILO in Apartheid period. It is claimed that the ILO had a smoother policy at the beginning of the Apartheid period, however, the ILO turned into tougher policies with increasing influence of the African states, who were gained independence in the 1960s, in the organization.

JEL Codes: J50, J70, J83

Keywords: Apartheid, South Africa, International Labour Organization, Labour history.

GİRİŞ

Afrika kıtasının geniş bir sömürgeleşme tarihi vardır. Sömürge döneminde, sömürgeci ve istilacı devletler çoğu zaman yerli Afrikalıları topraklarından çıkarmış ve bu toprakları zorla sömürmüştür. Hemen hemen Afrika kıtasının tamamının kendine özgü bir sömürge geçmişi olsa da Güney Afrika örneği dramatik bir biçimde öne çıkmaktadır. Güney Afrika'nın yerli halkının mülksüzleştirilerek köleleştirilmesi ve daha sonra temel insan haklarından mahrum bırakılarak Apartheid uygulamalarına maruz kalması diğer Afrika ülkelerinden farklılaşmasına neden olmuştur.

Güney Afrika'nın yerli halkı olan siyah nüfusun azınlık beyaz nüfus tarafından kurumsallaşmış bir biçimde ayrımcılığa tabi tutulması Apartheid olarak adlandırılmaktadır. Ayrışma genişledikçe, kırsal alanları, kentsel alanları, işyerlerini, kamusal alanları, çalışma koşullarını içine alacak şekilde kapsamlı bir yönetim sistemini gerektirmiştir. 17. yüzyıldan itibaren sömürgeleştirilen ve Apartheid'in erken dönemlerinde ayrımcı uygulamalara maruz kalan Güney Afrika'da, 1948 yılında Ulusal Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte Apartheid politikaları kurumsallaşmış ve 1994 yılına kadar devam etmiştir. Bu süreçte Apartheid'in etkisi Afrikalılar için oldukça yıkıcı olmuştur.

Bu çalışmada, Apartheid sürecinde Güney Afrika ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ilişkileri tarihsel perspektifte incelenmektedir. Kuşkusuz, Apartheid sürecinin en sert ve radikal uygulamaları emek politikaları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Temelde insan hakları olmak üzere, sosyal haklar, girişimcilik ve ücret eşitsizliği Apartheid rejiminin çalışma koşullarında uyguladığı siyahlara yönelik ayrımcı politikaların başında gelmiştir. ILO, bu konuda önce yumuşak bir şekilde Güney Afrika hükümetine çeşitli eleştiriler getirmiş ancak özellikle bağımsızlığını kazanan Afrika devletlerinin ILO'ya katılmasıyla birlikte eleştirilerini sertleştirmeye başlamıştır. ILO'nun Apartheid'a karşı mücadelesi Güney Afrika'nın örgütten ayrılmasıyla sonuçlanmıştır. Apartheid politikaları sona erene kadar ILO, ayrımcılığa karşı mücadelesini sürdürmüştür.

Uluslararası literatürde Güney Afrika ve ILO ilişkilerini ele alan bazı çalışmaların olduğu görülmektedir (Rubin, 2008; Alcock, 1971, Grawitzky, 2012; Maul, 2013). Türkçe literatüre bakıldığında Güney Afrika'yla ilgili çalışmaların oldukça sınırlı olduğu söylenebilir. Tören (2014) çalışmasında Güney Afrika'nın dönüşüm sürecini sermaye birikimi perspektifinden yorumlamış ve bu açıdan siyah ekonomik güçlendirmeyi incelemiştir. Öztürk (2014), benzer biçimde Güney Afrika'nın siyah ekonomik güçlendirme stratejisini sosyal politika uygulamaları açısından değerlendirmiştir. Gümüş (2015) çalışmasında, Güney Afrika'da endüstri ilişkileri tarihini ve Apartheid sonrası dönüşümü incelemiştir. Ruhi (2018) ise Apartheid politikalarını uluslararası hukuk çerçevesinde değerlendirmiştir. Söz konusu çalışmalar Güney Afrika emek tarihine ilişkin çeşitli ipuçları veriyor olsa da Güney Afrika ve ILO ilişkilerinin ortaya konulmasında sınırlı veriye sahiptir. Çalışma, bu doğrultuda Güney Afrika emek tarihinin ve dönemselsel olarak ILO'yla ilişkilerinin ortaya konulması açısından Türkçe literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Diğer taraftan Apartheid sonrası Güney Afrika ve ILO ilişkilerinin seyrinin gözlemlenebilmesi açısından da çalışmanın önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Makalede, öncelikle Apartheid'in tarihsel perspektifte kökenleri ortaya konulmakta, ardından Apartheid Yasaları ve bu dönemin çalışma ilişkileri incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada ayrıca, Apartheid'a karşı uluslararası mücadeleye yer verilerek, uluslararası bir kurum olan ILO'nun politikaları ve uygulamalarının zemini ortaya konulmuştur. Son olarak, Apartheid sürecinde ILO'nun rolüne değinilerek, Güney Afrika'da Apartheid rejimine karşı geliştirilen politikaların seyri incelenmiştir.

APARTHEID'İN KÖKENLERİ

Güney Afrika'nın tarihi, yüzyıllar boyunca çok sayıda Afrikalı, Avrupalı ve Asyalı insan tarafından bölgenin yerleşimine kadar uzanabilir. Ancak, Güney Afrika'nın kaderini 17. yüzyıldan itibaren sömürgeleştirme geçmişi ile ilişkilendirmek mümkündür. Hem jeopolitik açıdan yeni ticaret yolları güzergahında olması hem de sahip olduğu zengin elmas ve altın yataklarının çeşitliliği, Apartheid uygulamalarının 1948 yılında ortaya çıkmasına yol açacak olaylar için bir zemin teşkil etmiştir.

Avrupa merkezli sömürge hareketlerinden önce Güney Afrika'da Khoikhoi ve San (Khoisan) adında, göçebe ve avcı toplayıcı yerli bir halk bulunuyordu. Güney Afrika'nın bu yerli halkları, mevsim hareketlerine göre gruplar halinde, insanların ve hayvanların periyodik olarak dağılmasını ve yeniden birleşmesini içeren karmaşık bir göç rejimine sahiptiler (Guelke & Shell, 1992: 803-804). 17. yüzyılın ortalarında bölgede yaşayan yerli halkların nüfusu tam olarak bilinmemekle birlikte bazı kaynaklarda yaklaşık 200.000 kişinin yaşadığı, bazı kaynaklarda ise 100.000'den fazla nüfusun olma ihtimalinin düşük olduğu belirtilmektedir. Nüfusa ilişkin verilerde bir kesinlik olmasa da o dönemde avcı toplayıcılık ve hayvancılıkla uğraşan göçebe yerli halklar arası yaşanan savaşlarda nüfusun önemli ölçüde azaldığını söylemek mümkündür (Leftwich, 1976: 6).

Osmanlı Devleti'nin 15. yüzyıldaki başta İstanbul olmak üzere diğer fetihleri ile birlikte Akdeniz'de egemenlik kurması, Avrupa devletlerinin ticaret yollarına ağır bir darbe vurmuş ve Avrupalı büyük tüccarlar yeni ticaret yolları aramaya koyulmuşlardır (Fülberth, 2011: 113-115). Ticari kapitalizmin yükselmesiyle birlikte yeni sömürge arayışları da yine bu dönemde başlamıştır. İngiltere, İspanya, Portekiz ve Hollanda'nın ticari üstünlüğü ele alabilmek için kıyasıya bir mücadeleye girdikleri bu dönemde deniz yoluyla Hindistan'dan başta baharat olmak üzere çeşitli hammaddelerin temini alternatif ticaret yollarının keşfedilmesini sağlamıştır. Bu konuda ilk seyahatlerin başında, 1487'de Hindistan'a geçiş yapmak isteyen Bartolomeu Dias liderliğindeki Portekizli denizcilerin Güney Afrika ile karşılaşan ilk Avrupalılar oldukları bilinmektedir. On yıl sonra ise Vasco da Gama, Hindistan yolunda Cape çevresinde başka bir Portekiz seferi düzenlemiştir. Portekiz, İspanya, İngiltere ve İskandinav ülkelerinin ertesini yüzyılda yine Cape seferlerinden bahsetmek mümkündür (Cottrell, 2005: 13). 17. yüzyıl boyunca ticari üstünlüğü ele geçiren Hollanda adeta ticari ve mali kapitalizmi sembolize etmiş ve büyük rağbet gören baharat ve kara biberi doğrudan doğruya temin etmek üzere Hollandalı tüccarlar Hint Okyanusu adalarına gitmiştir. 1602'de kurulan Doğu Hindistan Şirketi, ticari tekeli elde etmiş ve 17. ve 18. yüzyıl boyunca diğer ülkelerde meydana getirilen imtiyazlı şirketleri için model vazifesi görmüştür. Bunun bir sonucu olarak limanları, bilhassa Amsterdam, bütün dünya ticaretinin faydalandığı Doğu malları için birer antrepo vazifesi görmeye başlamıştır (Sée, 1970: 63-65).

Ticaret için Hindistan'a deniz yoluyla yapılan seyahatlerde Afrika'nın güney kıyılarında gemilerin ihtiyaçlarının giderilmesi için konakladıkları bir yer olan Cape Town limanı bir süre sonra Hollanda kökenli şirketlerin işgaline maruz kalmıştır. Her ne kadar önce Portekiz ve sonra Hollanda gemileri Güney Afrika kıyılarında 1400'lerin sonlarından itibaren seyahat etmiş olsalar da Güney Afrika'daki Avrupa yerleşimi 1652'ye kadar başlamamıştır. 1652 yılında Ümit Burnu'na gelen Doğu Hindistan Şirketi'nin bir temsilcisi olan Jan Van Riebeeck, şirket gemilerinin ihtiyaçlarını karşılamak için bir ikmal merkezi inşa etmeye başlamıştır (Hunt, 2005: 15-18). Nitekim Riebeeck öncülüğünde başlayan bu ilk yerleşme hareketi Güney Afrika'nın sömürgeleştirilmesi açısından bir dönüm noktası olacaktır.

Şirketin 1652 yılında kurulmasından beri Jan van Riebeeck'in evinde hizmet eden bazı köleler bulunmaktaydı. 1657'de Riebeeck'in şirkette çalışan bazı köleleri serbest bırakmaya başlamasıyla birlikte Güney Afrika'nın kaderi kökten değişmeye başlamıştır. Serbest kalan köleler bir süre sonra çiftçi olmuş ve böylece şirketi büyük geçişlerde kullanacakları yiyecekleri temin ve üretme zorunluluğundan kurtarmışlardır. Bu gelişme farkında olmadan Güney Afrika'nın tarihini yavaş yavaş değiştirmiştir. Bir süre sonra Cape Town küçük bir ikmal istasyonu olmaktan çıkıp, 1795'te Doğu Hindistan Şirketi feshedilene kadar yüzlerce kilometre kuzey ve doğu içlerine uzanan gerçek bir yerleşimci sömürgesine dönüşmüştür. Avrupalı yerleşimcilerin getirilmesi, sadece yerli nüfusun ve yerel Khoikhoi halkının mülksüzleştirilmesini ve yaşam tarzlarının yok edilmesini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda sömürge Güney Afrika'yı köle bir toplum haline getirmiştir (Groenewald, 2010: 965).

Hollandalılar ilk başta Güney Afrika'da bir Avrupa yerleşimi düşünmüyorlardı. Bununla birlikte, yerel halka teklif edilen zayıf ticaret koşullarına itiraz edildiğinde, şirket yetkililerinin, yerli halkı topraklarından sürme isteği ve ithal köle işçiliği kullanan Avrupalı yerleşimciler tarafından işletilen ticari çiftliklerle değiştirmek amacıyla bir dizi sınır sorunu yaşanmaya başlar. 1659'da Hollandalılar ile Khoikhoi yerlileri arasında çatışmalar sürekli bir hâl alır ve her iki taraf da çoğu zaman birbirlerinin büyükbaş hayvanlarını hedef alan akınlar düzenleyerek kanlı savaflara girişirler. Yaklaşık on yıllık bir sürecin sonunda 1670'lerde Cape yarımadası ve hinterlandında bulunan yerli halk mağlup edilir, mallarına el konulur ve vergiye tabi kılınır. Yerli halkın çoğu, Avrupa'dan gelen ve Boerler adı verilen yerleşimcilerin çiftliklerinde farklı ülkelerden gelen kölelerle çalışmaya başlar (Karaşahan, 2010: 37). Dolayısıyla hayvanlarına, mallarına ve topraklarına el konulan yerli halkın işçileşme ve köleleşme süreci de başlamış olur. Boerler'in bu işgalleri 19. yüzyıla kadar devam etmiş ve yüzyılın başında İngilizler Ümit Burnu'nu işgal ederek Boerler'in bölgede hakimiyetine son vermişlerdir. İngiliz işgalinden sonra Boerler Güney Afrika'nın farklı bölgelerine göç etmek zorunda kalmışlardır (Anti-Apartheid Movement, 1974: 18).

İngilizler'in Güney Afrika'ya yerleşmeleri ve bölgede 1870 yılında dünyadaki en büyük elmas rezervlerini keşfetmelerinin ardından Güney Afrika'nın tarihi dramatik bir şekilde değişmiştir. İngiltere altın ve elmas yataklarına zorla el koymuş ve sömürgeleştirmiştir. Bu madenlerde de Afrika'nın yerli halkı çalıştırılmaya başlanmıştır (Ruhi, 2018: 29). Siyah işçilerin maden sektöründe çalıştırılmaya başlaması beraberinde başka sorunları da getirmiştir. Vasıflı işlerde beyazlar istihdam edilirken, vasıfsız işlerde siyahlar düşük ücretlerle istihdam edilmeye başlamıştır. Bu da emek piyasasının yıllarca sona ermemek için direnen güçlü bir ırksal emek ayrımcılığı tarafından karakterize edilmesine neden olmuştur (Gümüş, 2015: 290).

Güney Afrika'da zengin elmas ve altın yataklarının keşfedilmesi Afrika devletleri arasında rekabeti artırmış ve 1899-1902 yılları arasında Boerlerle İngilizler arasında savaş yaşanmıştır. Tarihte Boer savaşı olarak anılan bu savaş yaklaşık 3 yıl sürmüştür ve Boerler'in kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. Böylece, Transvaal, The Orange Free State, Cape ve Natal'ın İngiliz sömürgeleriyle birleşmesinin ardından Güney Afrika Birliği kurulmuştur. Birliğin Anayasası bütün siyasi gücü beyazların elinde topluyordu ve Britanya İmparatorluğuna bağlanan bu birlik ırk ayrımı esasına dayanıyordu (Ruhi, 2018: 36-37). Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, Güney Afrika'da toplam nüfusun %15'ini oluşturan beyazların ülke topraklarının %87'sine sahip olması, siyahları yalnızca ucuz işgücü olarak görmeleri ayrımcılık politikalarını gündeme getirmiştir (Belinkie, 2015: 220). 19. yüzyılın başından itibaren çıkarılan çeşitli yasalarla da ayrımcılık politikalarının derinleşmeye başladığını söylemek mümkündür.

APARTHEID DÖNEMİNDE ÇIKARILAN YASALAR VE ÇALIŞMA İLİŞKİLERİ

Özellikle 19. yüzyılın başından itibaren İngilizler tarafından inşa edilen Güney Afrika'nın toplumsal ve iktisadi yapısı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden şekillenmeye başlamıştır. 1948 yılında Ulusal Partinin iktidara gelmesiyle birlikte yaklaşık üç asırdır defacto olarak inşa süreci yaşayan tarihsel, kültürel, ekonomik ve ırksal ayrımcılığa dayanan Apartheid rejimi kurulmuştur. Ulusal Parti, Güney Afrika toplumunu karakterize eden ayrımcılığı güçlendirmek ve genişletmek için uygulamaya konulan Apartheid rejimini savunmaya başlamıştır (Dubow, 2014: 10-16).

Güney Afrika'da Apartheid rejimi sürecinde insanların ırksal statü ve etnik kökeni onların siyasal ve yasal haklarını belirlemede en önemli faktör haline gelmiştir. Başlangıçta ekonomik ayrımcılıkla ortaya çıkmış olsa da daha sonra beyaz ırkı koruyacak şekilde gündelik hayatta siyahlarla daha genelde Avrupalı olmayan bütün halklarla her türlü teması önleyecek tedbirlere kadar genişletilmiştir (Karaşahan, 2010: 70-71). Böylece Apartheid rejimi, siyah nüfusun kurumsal açıdan güçsüzleştirilmesi olarak ifade edilebilir. Siyah Güney Afrikalılar ve hatta Hint kökenli ve melezler de istihdam, vasıf geliştirme, mülkiyet hakkı, işyeri kurabilme ve işletebilme, temel sosyal ve fiziki altyapılara erişim konusunda ayrımcılığa maruz kalmışlardır. Herhangi bir siyasi katılımdan da yasal olarak yasaklandılar. Bu dönemde baskı çok fazlaydı ve birçok durumda temel insan hakları çiğnenmiştir. Apartheid mirasının en önemli amaçlarından biri, beyaz ekonominin çıkarlarını savunmak ve desteklemek için siyah girişimciliği bastırmak olmuştur.

Bu doğrultuda 1948'de iktidara gelen Ulusal Parti hükümeti 1949-1970 arasında Apartheid uygulamalarına yönelik yasalar çıkarmıştır. Apartheid sürecinde ilk olarak çıkarılan düzenleme "Karma Evlilik Yasası"dır. Bu düzenlemeyle beyazlar ve diğer ırksal grup üyeleri arasındaki evlilikler yasadışı hale gelmiştir. 1950 tarihli "Ahlaksızlık Yasası" ile yapılan bir başka düzenleme ile de daha erken bir düzenleme olan 1927'de çıkarılan beyazlar ve Afrikalılar arasındaki cinsel ilişkilerin yasaklanması beyazlar ve beyaz olmayanlar arasındaki cinsel ilişkilerin yasaklanması şeklinde genişletilmiştir (Glücksman, 2010; Clark & Worger: 2004: 51).

1950 tarihinde çıkarılan "Nüfus Tescil Yasası", başlangıçta insanların doğumda üç farklı ırksal gruptan biri olarak tanımlanmasını ve kaydedilmesini hüküm altına almıştır. Bu yasaya göre Güney Afrika sakinleri, Beyaz, Bantu (Siyah Afrikalılar), Melezler (Renkliler) olarak sınıflandırılmıştır. 1959 yılında yapılan bir düzenleme ile bunlara Asyalılar da ilave edilmiştir. Bu düzenleme aynı zamanda Güney Afrika'da ikamet eden insanların ırklarına göre farklı hak ve ayrıcalıklarına sahip olmaları anlamına da gelmekteydi (Birkisdottir, 2018: 22). Dolayısıyla "Nüfus Kayıt Yasası" Apartheid rejiminin önemli sütunlarından birisi olmuştur ve rejim adeta bu sütun üzerine inşa edilmiştir. Yasayla birlikte etnik köken bireyin kimlik numarasına yansımıştır. Oluşturulan Irk Sınıflandırma Kurulu özellikle tartışmalı vakalarda bir kişinin ırkının ne olduğuna dair nihai kararları almıştır. Nüfus sayımı ve tescili adı altında yürütülen bu tasnif işlemine tâbi olmak istemeyen "melez" halk, özellikle ülkenin iç bölgelerinde yaşayanlar, büyük baskılara da maruz kalmıştır (Karaşahan, 2010: 81-88).

1950 yılında çıkarılan bir diğer yasa da "Komünizmin Bastırılması Yasası"dır. Bu yasa, Güney Afrika'daki komünist hareketleri ve Sosyalist Partiyi yasaklamıştır. Komünizm o kadar geniş tanımlanmıştır ki bu aynı zamanda radikal bir değişim çağrısını da kapsamaktadır. Bu yasayla komünistlerin siyasi bir organizasyona katılmaları da yasaklanabilir ve belirli bir alanla sınırlandırılabilir hale getirilmiştir (Glücksman, 2010).

Güney Afrika'da kişisel özgürlük alanlarından başlayarak kamusal özgürlük alanlarına doğru hareket eden Ulusal Parti hükümeti Apartheid uygulamaları kapsamında, 1950 yılında tüm ülkeyi "Grup Alanlar Yasası" ile

ırka dayalı coğrafi bölgelere de ayırmıştır. Bu Kanun uyarınca hükümet, ülke çapında mülkiyet hakları üzerinde kontrol kurabilir duruma gelmiştir. Afrika toprak mülkiyeti, 1913'deki Yerlilerin Toprak Kanunu ve 1936'da yapılan değişiklikler uyarınca ülkenin toplam topraklarının yaklaşık yüzde 13'ü ile sınırlıydı. Söz konusu düzenlemeler Güney Afrika'da mülkiyet haklarını ve ayrıcalıklarını yalnızca beyazlar ve Asyalılar arasında tanımlamaktaydı. Ancak, Grup Alanları Yasası ile sadece Asyalılar değil, beyazlar ve diğer tüm nüfus grupları arasında ırksal ayrımlar yapılmıştır. Grup Alanları Yasası, özellikle beyazlara alan sağlamak için özel ırk alanları fikrini genişletmiştir (Hamilton, 1987: 173). Grup Alanları Yasasıyla, belirli bölgeler yerli siyahi ırk için yasak bölge haline getirilmiş, bu bölgelere ancak özel izinle girilmiş ve sınırlı bir süre kalabilmişlerdir (Ruhi, 2018: 64-65).

Diğer taraftan, Cape Town'ın Altıncı Bölgesi'nde olduğu gibi "illegal bölgede" ikamet ettikleri gerekçesiyle zorunlu göçe tabi tutulan beyaz olmayan nüfustan söz etmek de mümkündür. Diğer taraftan, belediye özerkliğini etkili bir şekilde baltalayan ırksal ayrımcılık, merkezi kontrol; uzun vadeli, geniş ölçekli arazi tahsis planlamasının temelini de atmıştır. Özellikle kentsel nüfusun daha yoksul kesimleri için büyük ölçüde genişletilmiş (elbette kesinlikle ayrılmış olsa da) kamu konutları hizmetinin yolu açılmış, geriye dönük ayırmayı sağlayan ve genel olarak mülkiyet hakları kavramlarına büyük ölçüde müdahale edilmiştir. 1957 tarihli 77 numaralı ve 1966 tarihli 36 numaralı Grup Bölgeleri Yasasıyla çeşitli değişiklikler de yapılmıştır. Yerleşim alanları ile ilgili diğer düzenlemeler de Yerli Kanunlarda Değişiklik Yasası ile paso yasası olarak da ifade edilen 1952 yılında yürürlüğe "Pasoların Yürürlükten Kaldırılması ve Belgelerin Koordinasyonu Yasası"dır. Buna göre Afrikalılar'ın bazı "beyaz" alanlara girebilmeleri ve kalabilmeleri çeşitli izinlere tabi olmaya başlamıştır. Yerleşim alanları ile ilgili söz konusu düzenlemeler 1991 tarihli 108 sayılı Irk Temelli Arazi Tedbirlerinin Kaldırılması Yasası ile yürürlükten kaldırılmıştır (Glücksman,2010). Yerleşim yerleri ile ilgili yapılan bu düzenlemeler, Apartheid rejiminin Afrika nüfusu üzerinde amaçladığı kontrolün derecesini sembolize etmesi açısından önemlidir. Diğer taraftan küçük de olsa sık sık yaşadıkları baskıyı Afrikalılara gündelik hayatta hatırlatan bir uygulama olduğunu söylemek mümkündür. Zira, hayatlarının çoğunu "beyaz" olarak kabul edilen alanlarda doğan ve yaşayan kentsel Afrikalılar için, evlerinde kalma geçişi elde etmek aşığılayıcı ve etkileyici bir deneyim olmuştur (Clark & Worger, 2011: 50).

Apartheid uygulamalarının önemli bir kısmını da eğitim sistemi oluşturmuştur. Bu doğrultuda 1953 yılında yürürlüğe giren "Bantu Eğitim Yasası", siyahların eğitim kapasitesini sınırlandıran çeşitli düzenlemeler getirmiştir. Bilim ve matematik Bantu eğitiminin dışında tutulmuştur. Siyahların eğitim aldığı üniversiteler ağırlıklı olarak sosyal bilimciler, öğretmenler ve avukatlar yetiştirecek şekilde yapılandırılmıştır. Özellikle doğa bilimlerinde bir dizi meslek, siyahi insanlara kapatılmış ve büyük çoğunluğunun yüksek öğrenim fırsatı reddedilmiştir (Hauki & Engdahl, 2001: 12; Glücksman, 2010).

Yerleşim alanlarında yapılan bu düzenlemelerin yanı sıra Apartheid rejimi tarafından çalışma ilişkileri ile ilgili de düzenlemelerin yapıldığı bilinmektedir. Bu düzenlemelerin ilki, 1949 tarihli 41 sayılı İşsizlik Sigortası Değişikliği Yasası'nda yapılmıştır. Bu düzenlemeyle Afrikalılarının büyük bir kısmını işsizlik sigortalarının olanaklarından hariç tutulmuştur. Bu kanunun çıkarılma gerekçesinde, Avrupalı olmayan nüfusun ve özellikle yerli halkın tembelliğine vurgu yapılıyordu. Diğer taraftan, 1940'lı yılların sonlarında ve 1950'lerin başında Johannesburg çevresindeki kasabalarda kentleşmiş Afrikalılar arasında korkutucu derecede yüksek işsizlik oranları bulunduğunu ifade etmek mümkündür (Meth ve Piper, 1984: 18-19).

Apartheid rejiminin bir diğer politikası 1951 tarihli 27 sayılı "Bantu İnşaat İşçileri Yasası"yla yürürlüğe girmiştir. Buna göre, siyah insanların daha önce sadece beyazlar için ayrılmış bir şey olan inşaat ticaretinde

zanaatkâr olarak eğitilmesine izin verilmiş, ancak siyahlar için belirlenmiş bir alanda çalışmak zorunda kalmışlardır. Yasa, siyah bir kişinin, siyah işgal için belirlenen bölümler dışında, kentsel alanlarda herhangi bir vasıflı iş yapmasını ceza gerektiren bir suç haline getirmiştir (Glücksman, 2010). Apartheid rejiminin uygulamaları bununla da kalmamış, ücret ve benzeri haklara ilişkin de çeşitli düzenlemelere gidildiği görülmüştür. Özellikle siyahların daha yüksek ücret ve daha iyi çalışma koşulları için greve gitmelerini engelleyen, siyahların kurdukları sendikaları yetkili kabul etmeyen düzenlemeler buna örnek olarak verilebilir. 1953 yılında çıkarılan “Yerli Çalışma Uyuşmazlıkları Yasası” ile de siyah işçilerinin grev kararlarının yasadışı ilan edileceğine ilişkin karar alınmıştır. Buna ilaveten, siyah işçilerin taleplerinin çalışma bakanı tarafından atanan bir Merkezi Siyah Emek Kurulu aracılığıyla iletilmesi de sağlanmıştır (Tören, 2014: 122).

Çalışma ilişkilerinde ırk temelli ayrımcılığın bir diğeri 1956 yılında yürürlüğe giren “Endüstriyel Uzlaşma Yasası”nda yapılan değişiklikle olmuştur. Belirli ırka mensup insanların belirli işlerde çalışmasını yasaklayan bu yasaya göre beyazlar siyah ırk üzerinde bir hegemonya kurmuştur (Godfrey vd., 2010). Diğer taraftan Afrikalı siyah girişimcilere de çeşitli kısıtlamalar getirilmiştir. 1963 yılında siyah girişimciler, uygulamaya konulan “tek kişilik işletme” politikasıyla daha da kısıtlanmıştır. Bu politika, siyah insanların birden fazla iş yürütmesini engellemiş ve daha büyük iş girişimleri başlatmak amacıyla ortaklık kurmalarının da önünü kesmiştir. 1963 yılında yapılan düzenlemeler ayrıca, kara denetimli finans kurumlarının, toptan satış işletmelerinin ve beyaz alanlarda imalat sanayilerinin kurulmasını engellemiştir. Apartheid yasalarında, siyahlar yerine yerel makamların ticari faaliyetler için gerekli tüm binaları inşa edeceğini belirten bir karar, yetkililere siyah işletmeler üzerinde daha fazla kontrol sağlamıştır. Beyaz işletmeyi korumak ve siyah girişimciliği sınırlamak için tasarlanmış bir diğer politika da “iş ayrımı”dır. İş ayrımı, siyahları 1979 yılına kadar belirli vasıflı işlerdeki işlerden ve belirli bir seviyenin üzerindeki pozisyonları tutmaktan kısıtlayarak beyazlar için bir tekel yaratmıştır. Bu da işletmeleri çalıştırmak için gerekli teknik ve yönetsel becerilerin siyah nüfusta ciddi şekilde kısıtlanmasına yol açmıştır (Mariotti, 2012: 1102-1107; Crankshaw, 1997: 63; Hauki & Engdahl, 2001: 12-13). Ayrıca Endüstriyel Uzlaşma Yasası’nda melez işçilerin yetkili sendikalarda üst pozisyon almalarının engellenmesi, siyah işçilerin örgütlendiği sendikaların yetkili sendika olarak kabul edilmemesi ve toplu pazarlığın Fabrika ve İrtibat Komiteleri tarafından yürütülmesi, beyaz işçilere siyah işçilere nazaran daha fazla ücret ödenmesi gibi politikalar yer almıştır (Tören, 2014: 123).

APARTHEID UYGULAMALARINA KARŞI ULUSLARARASI MÜCADELE

Özellikle 17. yüzyılda hız kazanan sömürgecilik hareketleri endüstri devriminin ihtiyaç duyduğu hammadde ihtiyacını karşılamada zirveye ulaşmıştır. İnsanlık tarihini böyle derinden etkileyen ve etkilerini uzun yıllara yayan bir strateji olarak sömürgecilik, tarihi süreçte yoğun olarak Afrika topraklarında gelişme göstermiş ve çevre bölgeleri de etkisi altına almıştır. Bu nedenle sömürgecilik nedenleri ve sonuçları bakımından Afrika ile özdeş hale gelmiştir. 1960’lı yıllarda bağımsızlıklarını ilan eden Afrika devletleri uluslararası alanda sömürgecilik sonrası çeşitli düzenlemelerin konusu olmuştur (Aykaç, 2015: 444). Bundan dolayı, Birleşmiş Milletler 1950’li yıllarda birçok ülkede ırksal, dinsel ve ulusal ayrımcılık hareketlerinin yaygınlaşmaya başlaması karşısında etkin önlemler alınmasına ihtiyaç duymuştur. 1960’ın başlarında, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tüm halkların kendi kaderini tayin hakkına sahip olduğunu kabul eden “Sömürge Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Tanınması Hakkındaki Bildirge”yi kabul etmiştir. Bu haklardan dolayı bağımsızlığını kazanan ülkeler politik statülerini özgürce belirleme ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerini özgürce takip etme hakkına sahip olmuşlardır. Dolayısıyla bu bildirge ile halkların kendi kaderlerini tayin hakları güvence altına alınmaya çalışılmıştır (Nanda, 1981: 268; Fabry, 2015: 499).

Hemen akabinde Birleşmiş Milletler 21 Aralık 1965 tarihli “Her Biçimiyle Irksal Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi”ni kabul etmiştir. Bildirge ırk ayrımcılığının insan onuruna karşı işlenen bir suç olduğunu, BM Antlaşmasında yer verilen ilkelerin inkârı anlamına geldiğini, aynı zamanda İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile tanınan insan hak ve özgürlüklerine aykırı olduğunu, bu durumun da barış ve güvenliği tehlikeye düşüreceğini ilan etmektedir (Ruhi, 2018: 217). Sözleşme, ırk ayrımcılığını, ne olursa olsun onu tanımlamaksızın ve özellikle belirli medeni, siyasi, ekonomik ve sosyal haklarla ilgili ayrımcılığı kapsamlı bir şekilde tanımlamakta ve kınamaktadır. Bundan dolayı, bu sözleşme hem konusunun hayatî niteliği ve hem de kendisine taraf olmuş çok sayıda devlet nedeniyle uluslararası insan haklarının birinci aracı konumundadır (Meron, 1985: 315). Diğer taraftan, sömürgecilik sonrası insan haklarının garanti altına alınması ve ayrımcılık politikalarına karşı uluslararası bir tavrın ortaya konulması açısından önemlidir. Zira sözleşmenin kabul edildiği dönem Güney Afrika’da Apartheid rejiminin beyaz ırk dışındaki ırklar üzerinde baskısını artırdığı bir dönemdir.

1968 yılında Tahran’da toplanan Uluslararası İnsan Hakları Konferansı sonunda kabul edilen Tahran Bildirisi’nde Apartheid “insanlığa karşı suç” olarak tanımlanıp mahkûm edilmiştir. 1973 yılında ise BM Genel Kurulu’nda “Apartheid Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme” kabul edilerek Güney Afrika’daki Apartheid rejimi “insanlığa karşı suç” ilan edilmiştir. 18 Temmuz 1976 tarihinde yürürlüğe giren bu sözleşme, özellikle Güney Afrika’daki ırk ayrımı politikasının ortadan kaldırılması ve cezalandırılmasını amaçlamaktadır. Sözleşme ırk ayrımcılığını bir insanlık suçu olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla bu suçu işleyen kamu görevlilerinin uluslararası camia önünde sorumlu olduğu ve bunlara karşı dava açma hakkının bütün devletlerce uluslararası bir ceza mahkemesi önünde kullanılabileceğini kabul etmektedir. Ayrıca sözleşmede Apartheid oluşturan eylemlerin geniş bir listesi de verilmiştir (Karaşahan, 2010: 187-188; Gorman & Mihalkanin, 2007: 147-148; Langley, 1999: 16).

Bu sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra, 9 Kasım 1976 tarihinde BM Genel Kurulu “Apartheid’a Karşı Eylem Programı”nı kabul etmiştir. Bu son derece kapsamlı program, Apartheid’in tamamen ortadan kaldırılması için ve ırk, renk ve inanç ayrımı gözetmeksizin bütün Güney Afrika halkının kendi kaderini tayin etme hakkını kullanabilmesi için hazırlanmıştı. Eylem Programı, Hükümet, sivil toplum kuruluşları, sendikalar, kiliseler, dayanışma hareketleri ve Apartheid karşıtı hareketler için bir yol haritası niteliğindedir. BM Genel Kurulu 1977 yılında ise Sporda Apartheid’e Karşı Uluslararası Bildiri’yi benimsemiş ve 1985 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmeyle, taraf devlet spor alanında tatbik edilen bütün Apartheid biçimlerini ortadan kaldırma, kendi spor kuruluşlarını ve takımlarının Apartheid rejiminin takımlarıyla müsabaka yapmasını önleme, kendi spor kuruluşlarını ve takımlarını bu ülkedeki spor etkinliklerine katılmaktan menetme ve bu ülkeyi temsil eden spor kuruluşlarına, takımlarına ve bireysel sporculara vize vermeme taahhüt edilmiştir (Karaşahan, 2010: 189-190). Dolayısıyla, Güney Afrika’da 1948 yılında Ulusal Parti’nin iktidara gelmesiyle uygulamaya konulan Apartheid yasalarına karşı uluslararası alanda da tepkilerin oluştuğunu ve bizzat Birleşmiş Milletler nezdinde Apartheid uygulamalarına karşı bir mücadeleye girişildiğini söylemek mümkündür.

APARTHEID SÜRECİNDE ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜNÜN ROLÜ

Güney Afrika ile ILO ilişkilerinin geçmişi örgütün ilk kurulduğu yıllara kadar götürülebilir. Güney Afrika, 1919’da kurulan ILO’ya aynı yıl üye olmuştur. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün kurulduğu ilk yıllarda aktif bir şekilde katılımcı olan Güney Afrika, Ulusal Parti’nin iktidara gelmesiyle bir kırılma ile karşı karşıya kalmış ve ilişkiler bozulmaya başlamıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Apartheid uygulamaları hem

Birleşmiş Milletler ve hem de Uluslararası Çalışma Örgütü için temel bir insan hakları sorunu haline gelmiştir (Grawitzky, 2013). Dolayısıyla, Apartheid rejimi uygulamalarına karşı Birleşmiş Milletler'in yanı sıra ILO'nun da aktif bir mücadele sergilediği görülmektedir.

Özellikle, 1960'ların başında, Afrika'da sömürgecilik dalgasının sona ermeye başlaması ve Gana ve Gine'nin öncülüğünde birçok ülkenin bağımsızlığına kavuşması sömürgecilik tartışmalarının uluslararası gündemin en üst sırasına oturmasına neden olmuştur. 1960'lı yıllardan itibaren ILO üye sayısını Afrikalı ülkelerin de katkısıyla artırmaya başlamış ve 1965'e gelindiğinde 1947'ye kıyasla 55'ten 115'e kadar iki kattan fazla artmıştır. Bu yeni üyelerin akını ILO tarafından gerçekten evrensel olma hedefini gerçekleştirme yolunda atılmış önemli bir adım olarak görülmüş ve örgüt ilk kez tüm dünyada aktif olduğunu iddia etmeye başlamıştır (Maul, 2012: 227). Bağımsızlığını kazanan Afrika ülkelerinin ILO'da sayısının artması, sonraki yıllarda etkisini göstermiştir.

Her şeyden önce yeni bağımsızlığını kazanan Afrika devletlerinin temel arzusu, ekonomik ve sosyal kalkınma ritmini hızlandırma üzerinde yoğunlaşabilmek ve Soğuk Savaş'ın dünya sistemindeki engellerinden kurtulmaktır. Bu devletler için bir diğer önemli nokta da Apartheid meselesiydi. Bu konuda Afrika devletleri uluslararası arenada bir blok olarak kendilerini hissettirmek istiyorlardı. Bu durum zaman zaman çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Bilhassa Apartheid rejimi karşısında Afrika devletlerinin sert tutumu ILO'da çeşitli tartışmalara neden olmuştur. ILO'nun Apartheid rejimine karşı daha yumuşak olduğu yönünde çeşitli eleştirilerin getirildiği görülmektedir (Alcock, 1971: 318-330).

Apartheid rejiminin, savaş sonrası insan hakları söylemini radikal bir biçimde reddetmesi, uluslararası toplumda da şiddetli bir şekilde eleştirilmeye başlamıştır. Öte yandan, Afrikalı ülkelerin ILO'da etkinliklerinin artması Apartheid şiddetinin gündemde kalmasında önemli bir faktördü. Güney Afrika'da Sharpeville'de meydana gelen olaylarda polislin silahlı siyah göstericilerden oluşan kalabalığa ateş açıp 69 kişiyi öldürmesi uluslararası toplumun gözlerinin bir kez daha Apartheid rejimine odaklanmasına neden olmuştur. Güney Afrika'da Apartheid rejimi bu katliamdan sorumlu tutulmuş ve Apartheid politikaları kınayan karar BM Güvenlik Konseyi'ne götürülmüştür. Ancak, bu gelişmeler Apartheid rejimini etkilememiş ve hükümet olağanüstü hâl ilan ederek muhalifleri toplu olarak tutuklamaya başlamıştır (Maul, 2012: 227). Sharpeville katliamı ve sonrasında yaşanan gelişmeler, ILO'nun Güney Afrika'ya bakışında bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten sonra ILO'nun Güney Afrika'ya yaklaşımında bir sertleşmenin olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çerçevede ILO tarafından ilk uyarı 1961'de yapılan Konferansta gelmiştir. Nijerya Hükümeti, Güney Afrika'ya ILO'dan çekilmesini tavsiye etmiş ve Apartheid politikalarının Anayasa ve Philadelphia Bildirgesi'nde ilan edilen ilkelere aykırı olduğu vurgulanmıştır (Alcock, 1971: 318). Afrika ve Asya ülkeleri, Güney Afrika'nın dünyanın geri kalanı tarafından dışlanılmasını talep etmek için uluslararası kuruluşlarda konuyu gündeme getirmişler ve ülkenin tüm uluslararası kuruluşlardan yasaklanması için çağrılarını artırmışlardır. Bu gelişmeler esnasında sömürgecilik sonrası oluşan yeni Afrika devletleri ve işçi grupları arasında oluşan ittifak yine ILO üzerinde etkili olmuştur (Rodgers vd., 2009: 54).

1963 yılı Haziran ayında, ILO'nun yönetim organı Güney Afrika'yı bazı ticaret komitelerinden dışladı. Ertesi yıl, 48. oturumunda, Uluslararası Çalışma Konferansı, ILO'nun Apartheid Politikası ile ilgili Deklarasyonunu ve çalışma alanındaki Apartheid'in ortadan kaldırılmasına ilişkin programını oybirliğiyle onayladı. Deklarasyon, Güney Afrika'nın uluslararası barış ve güvenliği rahatsız ettiğini ve "zorla çalıştırma özgürlüğü de dahil olmak üzere insan haklarının temelleriyle uyumsuz olan yasal, idari ve diğer önlemlerle" bu ilkeyi

ısrarla ve açıkça ihlal ettiğini söyleyerek, fırsat eşitliği ilkesinin önemini yeniden ortaya koymuştur. ILO ayrıca, Güney Afrika'nın Apartheid politikasından vazgeçerek tüm insanların özgürlüğüne ve onuruna saygı gösterme taahhüdünü yerine getirmesini istemiştir. Resmen dışlanmamak için Güney Afrika, Mart 1964'te ILO'dan kendi isteğiyle çekilmiştir (Grawitzky, 2013). Öte yandan, Güney Afrika'nın kendi isteğiyle üyelikten ayrılması ILO'ya, Apartheid rejimini örgütün bir üyesi olarak kalması düşünülemeyecek bir şekilde eleştirme şansı verdi. Örneğin, 1964 yılında Konferans, Güney Afrika Hükümeti'nin "aşağılayıcı, cezai ve insanlık dışı politikalarını" kınayan ve Apartheid rejimini "uluslar topluluğunun değersiz" olarak gören bir bildiriye kabul etti. Daha önce tek bir ülkenin siyasi ve sosyal sistemi, bu kadar uzun bir süre boyunca bu kadar yoğun bir izleme ve amansız eleştirinin konusu olmamıştı (Maul, 2012: 245).

Güney Afrika'nın üyelikten ayrılmasının ardından, ILO yapmış olduğu toplantılarda Güney Afrika ile ilgili çeşitli eylemler üzerinde yoğunlaşmıştır. Zira, Güney Afrika'nın ILO üyeliğinden ayrılmış olması hak ihlallerinin sona erdiği ya da ILO'nun Güney Afrika ile ilgili bundan sonra politikalar geliştirmeyeceği anlamına gelmemekteydi. 1964 yılında kabul edilen Güney Afrika Apartheid Politikası ile ilgili bildirmede, Başkan'ın her yıl apartheid ile yüzleşmede ne gibi ilerlemeler kaydedildiğini ayrıntılı olarak düzenli aralıklarla Konferansa özel raporlar hazırlaması talep edilmiş ve 1965-1994 tarihleri arasında 30 özel rapor hazırlanmıştır. ILO, Apartheid rejiminin kötülüklerine dikkat çekmeyi ve böylece Güney Afrika rejimine karşı dünyayı seferber etmeyi kendine özgü bir görev olarak görüyordu (Rodgers vd., 2009: 55). Dolayısıyla, çeyrek asırdan fazla bir süre boyunca Apartheid rejimi sona erene kadar ILO, Uluslararası İşçi Konferanslarının her birinde, Apartheid'e Karşı Deklarasyon ve Eylem Programına dayanarak 1964'te kabul edilen durumu incelemeyi sürdürmüştür. Dolayısıyla, Apartheid'i sona erdirmede isteksiz bir hükümete ilk tavsiyelerden Güney Afrika'nın Apartheid kaldırılincaya kadar izolasyon politikasının geliştirilmesine kadar evrilen bir dizi uygulamadan söz etmek mümkündür (Tapiola, 2019: 40).

1965-1994 yılları arasında hazırlanan özel raporlarda ayrıca Apartheid rejiminin uygulamalarına yönelik temel gelişmelerin tartışıldığı görülmektedir. İstihdam, eğitime erişim, örgütlenme özgürlüğü ve örgütlenme hakkında yaşanan ayrımcı politikalara değinilmiş, öte yandan Apartheid rejiminin mevzuat değişiklikleri eleştirel bir şekilde vurgulanmıştır. Raporlar ayrıca, ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılmasının etkin bir şekilde sağlandığı takdirde, ILO Programını tamamlamak için gereken olumlu önlemlerin ve politikaların incelenmesine de dikkat çekildiği görülmektedir. Dolayısıyla, eşit muamele politikasına dayalı bir toplum Güney Afrika'da ortaya çıkacaksa, göçmen emek sisteminin, emek ve sosyal alanda diğer politika ve tedbirlerin uygulanması için ön koşul olarak, istikrarlı bir emek sistemi ile değiştirilmesi gereği vurgulanmıştır. Örgütlenme özgürlüğüne ilişkin kısıtlamaların kaldırılması, değişen endüstri ilişkileri sorunlarının çözülemeyen sorunlara yol açmamasını sağlamak için bir dizi yönde harekete geçilmesi gerektiği, Ulusal Çalışma Danışma Konseyi oluşturulması önerilmiştir. Ücretler ve istihdam koşulları ile ilgili olarak, istihdam fırsatları ve eğitim olanakları açısından geçmişte yapılan ayrımcılığın kalıcı sonuçlarının, toplumun değişen yapısına ilişkin gelir eşitsizliğine ilişkin politikalar geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla, raporlarda genel olarak, temel insan hakları, ihlalleri olan eşitlik, örgütlenme özgürlüğü ve zorla çalıştırmadan vazgeçmeyi ve sistemin hem işçiye hem de ekonomiye verdiği zararlar incelenmiştir. ILO, Güney Afrika'ya yönelik raporlarında sadece hak ihlallerini değerlendirmekle kalmamış, Apartheid rejimi karşı gruplara fon temini, eğitim ve siyasi tanınma konularında da yardım etmiştir. 1990'larda henüz özgürlüğüne yeni kavuşmuş olan Nelson Mandela, yurt dışına yaptığı ilk ziyaretinde Genel Kurul'da ILO'ya Apartheid'a karşı topladığı destek ve eylemleri için teşekkür eden bir konuşma da yapmıştır. ILO'nun

1960'ların başında kabul ettiği 1994 yılında Apartheid sonrası Güney Afrika'nın ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarına destek sağlayan bir eylem planının kabulüne kadar düzenli olarak gözden geçirilerek güncellenmiştir (Rodgers vd., 2009: 55-56).

Diğer taraftan, 1973'te Birleşmiş Milletler'in, Apartheid Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme"yi kabul etmesinden hemen ardından Güney Afrika delegeleri BM'nin genel kurul müzakerelerinin dışında bırakılmıştır. Bu arada, Uluslararası Çalışma Konferansı, Güney Afrika'daki gelişmeleri izleyen ve Apartheid rejimine meydan okuyacak faaliyetlere karar veren Apartheid'e karşı bir Eylem Komitesi oluşturmuştur. 1989 yılında, Apartheid aleyhindeki yaptırımların ve diğer önlemlerin uygulanmasını takip etmek ve izlemek için bir Bağımsız Uzmanlar Komitesi de kurulmuştur. Ayrıca, ILO'nun Güney Afrika'ya yönelik uluslararası Apartheid karşıtı eylemlerin koordinasyonunu ve ülkedeki emek ve kurtuluş hareketlerini desteğinden de söz etmek mümkündür. Özellikle, Afrika Ulusal Kongresi (ANC) ve Güney Afrika Sendikaları Kongresi'ne (COSATU) desteği bu noktada önemlidir (Grawitzky, 2013).

SONUÇ

Bu çalışmada, Güney Afrika'nın sömürgeleştirilme süreci ile 1948 yılında uygulamaya konulan ve 1994 yılında sona eren Apartheid politikaları incelenerek bu süreçte ILO'nun rolü ele alınmıştır. 17. yüzyıldan itibaren Güney Afrika'nın sömürgeleştirilmesi, ayrımcı politikaların oluşumuna bir zemin hazırlamıştır. Altın ve elmas madeni yataklarının keşfi, beyaz azınlığın yerli siyah nüfus ve diğer bazı ırklar üzerinde tahakküm kurmasına neden olmuştur. Siyahlar köleleştirilmeye başlamış ve ardından daha şiddetli ayrımcılık politikalarına maruz kalmışlardır.

1948 yılında Ulusal Partinin iktidara gelmesiyle 17. yüzyıldan itibaren temelleri atılan Apartheid politikaları çıkarılan yasalarla ve uygulamalarla kurumsallaşmıştır. Hem bireysel ve hem de toplumsal açıdan şiddetli bir şekilde ayrımcılık politikaları devlet gücü kullanılarak uygulanmaya başlamıştır. Bu dönemde, pek çok insan hakları ihlalinin yapıldığı da görülmektedir. İnsan hakları ihlallerinin bir bölümünü de çalışma ilişkileri oluşturmaktadır. Yerli siyah nüfusun çalışma koşullarında ayrımcılığa maruz kaldıkları görülmektedir. BM başta olmak üzere uluslararası kuruluşlar ayrımcılığın önlenmesine yönelik kararlar alsalar da Güney Afrika'da Apartheid politikaları yarım asır uygulanmıştır.

1919 yılında kurulduğu tarihten itibaren uluslararası düzlemde insan haklarını küresel bir bakış açısıyla ele alan ilk örgüt olan ILO, dünyada ekonomik ve sosyal değişimler üzerinde etkili olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren sömürgeciliğin sona erdirilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınma ve temel insan hakları ilkeleri arasında bir bağlantı kurmak yoluyla evrensel barışın temelini oluşturmaya çalışmıştır. Bu çerçevede, 1948 yılında iktidara gelen Ulusal Parti'nin Apartheid politikaları da ILO'nun yakından takip ettiği konuların başında gelmektedir. Her ne kadar başlangıçta Apartheid rejimine karşı çok da sert olmayan bir söylem geliştirilmiş olsa da 1960'lı yıllarda Afrika devletlerinin bağımsızlıklarını kazanmaları ve sonrasında da ILO'ya üye olmalarıyla birlikte örgütün söylemlerinde belirgin bir sertleşmenin olduğunu söylemek mümkündür. Apartheid sürecinde ciddi insan hakları ihlallerinin gerçekleştiği dönemde ILO'nun politikaları insan haklarının teşviki için yol gösterici olmuştur. Ayrıca ILO, bu dönemde Apartheid karşıtı kurum ve kuruluşları destekleyerek ayrımcılık politikalarının sona ermesi için mücadele etmiştir.

Nitekim, ILO'nun ayrımcılığa karşı mücadeleleri sonucunda Güney Afrika 1964 yılında üyelikten ayrılmak zorunda kalmıştır. ILO, 1965 yılından Apartheid'in sona erdiği 1994 yılına kadar da Apartheid politikaları ile ilgili özel raporlar hazırlamıştır. Bu çalışma, Güney Afrika emek tarihi içerisinde 1948-1994 yılları arasında

uygulanmış Apartheid politikaları sürecinde ILO'nun rolüne odaklanmış ve bu döneme bir ışık tutmaya çalışmıştır. Özellikle, Apartheid yasaları ile şekillenen eşitsiz çalışma ilişkileri, hak ihlalleri ve diğer pek çok ayrımcı politikalar eleştirel perspektif ele alınmıştır. ILO'nun 1965-1994 yılları arasında hazırlanmış olduğu özel raporlar doğrultusunda yapılacak yeni çalışmalara tarihsel perspektifte bir zemin oluşturulmaya çalışıldığını da ifade etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- ALCOCK, A. (1971). *History of the International Labour Organisation*. Palgrave Macmillan.
- ANTI-APARTHEID MOVEMENT. (1974). *Racism and Apartheid in South Africa*, The UNESCO Press, Paris.
- AYKAÇ, M. (2015). "Afrika'da Sömürgecilğe İtiraz: Bir Fırsat Penceresi Olarak Türkiye'nin Yaklaşımı", ed. İsmail Ermağan, *Dünya Siyasetinde Afrika 2*, Nobel Yayınları, İstanbul.
- BELİNKİE, S. F. (2015). "South Africa's Land Restitution Challenge: Mining Alternatives from Evolving Mineral Taxation Policies". *Cornell International Law Journal*. 48. 219-246.
- BİRKİSDOTTİR, V. L. (2018). *The Impact of Racial Segregation in Africa*. BA Thesis, Faculty of Social and Human Sciences School of Social Sciences, University of Iceland.
- CLARK, N. L. VE WORGER, C. H. (2004). *South Africa: The Rise and Fall of Apartheid*, Taylor & Francis.
- CORTRELL, R. C. (2005). *South Africa: A State of Apartheid*. Chealse House Publishing, Philadelphia.
- CRANKSHAW, O. (1997). *Race, Class and the Changing Division of Labour Under Apartheid*. Taylor & Francis.
- DUBOW, S. (2014). *Apartheid 1948-1994*, Oxford University Press, Oxford.
- FABRY, M. (2015). "The Right to Self-determination as a Claim to Independence in International Practice", *Ethnopolitics*, (14)5, 498-504.
- FÜLBERTH, G. (2011). *Kapitalizmin Kısa Tarihi*, Yordam Kitap, İstanbul.
- GLÜCKSMANN, R. (2010). "Apartheid Legislation in South Africa." Hamburg. <http://ra.smixx.de/media/files/Apartheid-Legislation-in-South-Africa-2010-2.pdf> (04/03/2020).
- GODFREY, S. VE MAREE, J. VE DU TOÏT, D. VE THERON, J. (2010). *Collective Bargaining in South Africa: Past, Present and Future?*, Juta and Co., Claremont.
- GORMAN, R. F. VE MİHALKANİN, E. S. (2007). *Historical Dictionaries of International Organizations*, Scarecrow Press.
- GRAWİTZKY, R. (2013). "The Role of the ILO During and Ending Apartheid". ILO History Project.
- GROENEWALD, G. (2010). "Slaves and Free Blacks in VOC Cape Town, 1652–1795". *History Compass* 8(9), 964–983.
- GUELKE, L. VE SHELL, R. (1992). "Landscape of Conquest: Frontier Water Alienation and Khoikhoi Strategies of Survival, 1652–1780", *Journal of Southern African Studies*, 18:4, 803-824.
- GÜMÜŞ, İ. (2015). "Güney Afrika'da Endüstri İlişkileri: Tarihsel Geçmiş ve Apartheid Sonrası Dönüşümü", ed. İsmail Ermağan, *Dünya Siyasetinde Afrika 2*, Nobel Yayınları, İstanbul.

- HAMILTON, R. (1987). "The Role of Apartheid Legislation in the Propert Law of South Africa". National Black Law Journal 10(2), 153-182.
- HAUKİ, H VE ENGDAHL, C. (2001). "Black Economic Empowerment: An Introduction for Non-South African Business", Department of Law, MA Thesis, Gothenburg University, Sweden.
- HUNT, J. (2005). Dutch South Africa: Early Settlers at the Cape, 1652-1708, Matador Publishing, Leicester.
- KARAŞAHAN, M. (2010). Irkçılık Cehennemi: Güney Afrika'da Apartheid Uygulaması, Pınar Yayınları, İstanbul.
- LANGLEY, W. (1999). Encyclopedia of Human Rights Issues Since 1945, Greenwood Press.
- LEFTWICH, A. (1976). Colonialism and the Constitution of Cape Society Under the Dutch East India Company, PhD Thesis, University of York.
- MARIOTTİ, M. (2012). "Labour Markets During Apartheid in South Africa", The Economic History Review, 65(3). 1100-1122.
- MAUL, D. (2012). Human Rights, Development and Decolonization: The International Labour Organization, 1940-1970, Palgrave Macmillan & ILO.
- MERON, T. (1985). "The Meaning and Reach of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination", The American Journal of International Law, 79(2), 283-318.
- METH, C. VE PİPER, S. (1984). "Social Security in Historical Perspective", Second Carnegie Inquiry into Poverty and Development in Southern Africa. http://www.caps.uct.ac.za/bitstream/handle/11090/325/1984_meth_ccp250.pdf?sequence=1 (02/03/2020)
- NANDA, V. P. (1981). "Self-Determination under International Law: Validity of Claims to Secede", Case Western Reserve Journal of International Law, 13(2), 257-280.
- ÖZTÜRK, Ş. (2014). "Güney Afrika'nın Siyah Ekonomik Güçlendirme Stratejisi", Çalışma ve Toplum Dergisi, 43(4), 125-160.
- RODGERS, G., LEE, E., SWEPSTON, L. VE DAELE, J. V. (2009). The International Labour Organization and the Quest for Social Justice, 1919-2009, International Labour Office, Geneva.
- RUBİN, N. (2008). "From Pressure Principle to Measured Militancy: The ILO in the Campaign Against Apartheid", ILO Century Project, International Institute for Labour Studies.
- RUHİ, M. E. (2018). Güney Afrika'da Irk Ayrımcılığı Politikaları, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- SÉE, H. (1970). Modern Kapitalizmin Doğuşu, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul.
- TAPIOLA, K. (2019). The Driving Force: Birth and Evolution of Tripartism – Role of the ILO Workers' Group, International Labour Office, Geneva.
- TÖREN, T. (2014). "Yeni" Güney Afrika: Kararan Kapitalizm Güney Afrika'da Kapitalizm, Irk, Sınıf, SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul.